

STEREOTIPIA DE GEN – O PROBLEMĂ PSIHOSOCIALĂ**Ina CRASNOJON-LABA***Catedra Psihologie Aplicată*

Society in which we live, consisting of „cells” predominantly patriarchal, gender stereotypes is dominated by that means that men are by nature are more rational and autonomous, so they can be actors of the public sphere, while women have limited autonomy, are more emotional and more about nature, family, private sphere.

Gender stereotypes show general social vision to people's behavior, gender, outside etc. Gender stereotypes do not respect people's individual characteristics, but force them to do poorly their real desires. They influence behavior, relationships between men and women before and after marriage, etc. Sometimes stereotypes are harmful because it causes inappropriate behavior, give rise to - discrimination.

Societatea în care trăim, constituită din „celule” predominant patriarhale, este dominată de stereotipuri de gen, prin care se înțelege că bărbații sunt de la natură mai raționali și mai autonomi, deci ei pot fi actori ai sferei publice, în timp ce femeile posedă autonomie limitată, sunt mai emoționale și mai legate de natură, familie, de sfera privată.

Lumea a fost dintotdeauna condusă de bărbați, pentru bărbați; după cum afirma Mihaela Miroiu, „adesea ceea ce a trecut drept general uman a fost o simplă universalizare a masculinului”. Societățile sunt dominate și conduse de bărbați, care fac politici doar în favoarea lor, ignorând totalmente nevoile femeilor sau tratându-le ca pe niște ființe inferioare, incapabile de a lua decizii și de a se descurca pe cont propriu.

Walter Lippmann este „inventatorul” noțiunii de stereotip în accepția ei sociopsihologică.

Stereotipul este înțeles ca o reprezentare mentală concretizată într-o listă de caracteristici care sunt distribuite membrilor unui grup. Stereotipurile sunt considerate inevitabile, utilizarea lor făcând parte din mecanismele mentale naturale ce ne asigură și ne permit orientarea în lumea înconjurătoare. Una dintre caracteristicile principale ale stereotipurilor este aceea că, deși ele fac parte din mecanismele cognitive activate la nivel individual, sunt împărtășite și la nivelul unei societăți și transmise din generație în generație.

Psihologii caracterizează stereotipurile ca instrumente utilizate de subiect pentru a „economisi” energia; ele servesc favorabil funcționarea cognitivă prin simplificarea proceselor de informare, apreciere și generare de răspunsuri (Allport, 1954; Andersen, Klatzky, Nixon și Murray, 1990).

Lippmann (1984) consideră că realitatea este mult prea complexă pentru a putea fi reprezentată corect de către subiecți.

Stereotipul este o idee nu neapărat bazată pe fapte. De obicei, reflectă o opinie subiectivă despre evenimente, oameni, lucruri și, de cele mai dese ori, asociază caracteristici negative cu un anumit grup de oameni. Stereotipurile manifestă o stabilitate, dar nu este exclusă evoluția lentă în timp. Așa precum toate grupurile dețin stereotipurile lor, stereotipurile de gen definesc modul cum sunt văzuți în general femeile și bărbații.

Stereotipurile de gen denotă viziunile sociale generale față de comportamentul oamenilor, sexul, exteriorul lor etc. Stereotipurile de gen nu țin cont de trăsăturile individuale ale oamenilor, ci îi obligă să procedeze necorespunzător dorințelor lor reale. Ele influențează comportamentele, relațiile dintre bărbat și femeie până și după căsătorie etc. Uneori, stereotipurile de gen pot prezenta pericol, deoarece provoacă un comportament inadecvat, dau naștere discriminării.

Stereotipurile de gen posedă două componente: descriptivă și evaluativă. Componenta descriptivă constă din seturi de caracteristici și modalități de comportament, prin intermediul cărora membrul unei categorii sociale, culturale poate fi descris, considerând că acestea îi aparțin. Componenta evaluativă constă dintr-un șir de convingeri apreciative privind caracteristicile persoanei și modalitățile de conduită, având drept criteriu de bază dezirabilitatea socială.

Potrivit Raportului Comisiei Europene pentru drepturile omului și egalitatea de gen, prezentat la Bruxelles (accesat la data de 15 iulie 2010), „Stereotipurile reprezintă bariere în calea realizării alegerilor individuale atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Acestea contribuie la menținerea inegalităților, influențând deciziile în materie de educație, formare sau încadrare în muncă, de participare la sarcinile casnice și familiale și de reprezentare în posturile de decizie”. Concomitent, Comisia Europeană pentru drepturile omului și egalitatea

de gen atrage atenția asupra faptului că lupta împotriva stereotipurilor legate de gen trebuie să pornească de la o vârstă fragedă, prin promovarea de modele de comportament care să valorizeze alegerile individuale în materie de educație, prin susținerea egalității de șanse, inclusiv cu privire la repartizarea sarcinilor domestice și familiale și prin asigurarea accesului la diverse medii profesionale.

Unele studii referitoare la stereotipia de gen au identificat faptul că trăsăturile tipice și comportamentele bărbatului sunt diferite de cele ale femeii (Berndt și Heller, 1986; Cejka și Eagly, 1999; Spence și Helmreich, 1978). Alte cercetări dezvoltate privind diferențele dintre bărbați și femei au la bază teorii evoluționiste sau biologice, acest curent de gândire sugerând că diferențele înnăscute dintre bărbați și femei constituie temelia stereotipurilor sociale (4).

Bazându-se pe confirmarea comportamentală a teoriei stereotipului (aparținând lui Snyder, 1974, 1981), Eagly (1995) afirmă că așteptările legate de bărbați și femei au puterea să le influențeze comportamentul. Așteptările societății legate de calitățile caracteristice bărbaților și femeilor pot conduce la norme sociale. Aceste abilități și credințe remarcante pentru comportamentul social pot fi dobândite printr-un proces anticipatoriu de socializare (de ex., fetele au un nivel înalt al deprinderii de a avea grijă de copiii mici).

Conform studiilor realizate la stereotipurile de gen, opiniile pe care le au oamenii referitor la diferențele dintre bărbați și femei pot fi împărțite pe două dimensiuni, care să definească atribute personale pozitive. Putem menționa dimensiunea comunală și cea de agent. Dimensiunea comunală reprezintă o preocupare pentru binele altora; în opinia multora, aceasta fiind mai manifestă la femei decât la bărbați. Cea de agent se referă la o tendință de dominare și de control, considerându-se că este mai puternică la bărbați decât la femei.

Teoreticienii evoluționiști și cei de orientare biologică au identificat o perspectivă alternativă la sorgintea stereotipurilor de gen, menționând că acestea nu sunt altceva decât rezultatul diferențelor înnăscute dintre bărbați și femei (Rhoads, 2004; Lippa, 2002). Conform teoriei lui Darwin și opiniei lui Lippa, „de-a lungul istoriei speciilor noastre, bărbații și femeile au subiectul unor presiuni evoluționiste diferite”. De ex., femeia, deoarece are sarcina de a aduce pe lume copii, fiind responsabilă și de creșterea acestora, a fost considerată mai înclinată spre ajutorarea altora. În schimb, bărbatului, responsabil de dobândirea hranei și de protecția familiei, i s-a atribuit abilitatea de a avea o vedere mult mai dezvoltată în spațiu. Așa deci, în baza teoriei biologice a rolurilor de gen, diferențele dintre comportamentul femeilor și cel al bărbaților sunt manifeste încă din frageda copilărie.

Feminismul, bazat pe ideea diferenței, consideră că femeile sunt mai înclinate către răsplata intrinsecă și mai orientate către servicii. Ele sunt „conectate la empatie”, și acest lucru nu este ceva învățat, este rezultatul genelor și hormonilor. Din acest considerent, bărbații sunt mai competitivi, asertivi și îndrăzneți, iar femeile mai pricepute în „a citi emoțiile oamenilor” (Susan Pinker).

În continuare vom menționa că Comisia Europeană a prezentat (la 2 noiembrie 2011) un studiu, în care se analizează modul de abordare a inegalității de șanse dintre femei și bărbați în țările europene, în studiu fiind implicate 29 de țări. Rezultatele studiului denotă că diferențele dintre femei și bărbați persistă atât în ceea ce privește alegerea obiectelor de studiu, cât și rezultatele.

Androulla Vassiliou, comisarul european responsabil de educație, a declarat că „relația între sexe și nivelul de școlarizare s-a schimbat semnificativ în ultimii 50 de ani și diferențele iau acum forme mult mai complexe. Personalul din școli este dominat într-o proporție copleșitoare de femei, dar sistemele educaționale sunt administrate de bărbați. Fetele reprezintă majoritatea absolvenților, iar băieții reprezintă majoritatea celor care abandonează școala”.

Sondajele internaționale arată o probabilitate mai mare ca băieții să obțină rezultate slabe la citire, pe când fetele – la matematică.

Femeile, conform studiului, domină în educație, sănătate și bunăstare, științe umaniste și arte, iar bărbații – în inginerie, industria prelucrătoare și construcții. Aproximativ două treimi dintre țările incluse în studiu posedă politici de egalitate față de șansele între femei și bărbați în învățământul superior.

Apariția stereotipurilor gender este condiționată de faptul că modelul relațiilor gender s-a stabilit în așa mod, încât diferențele de sex se situau deasupra celor individuale, deosebiri personale ale bărbatului și femeii.

Deja la Platon descoperim ideea referitoare la deosebirea femeilor de bărbați: „După natura sa, atât femeia, cât și bărbatul, pot lua parte la toate activitățile, dar femeia este mai neputincioasă decât bărbatul” (Platon. *Republica*).

Aristotel menționa că originea femeii și cea a bărbatului sunt deosebite după destinația lor: femeia se identifică cu fizicul, cu maternitatea, iar bărbatul cu spiritualitatea, cu forma.

I.Browerman și colaboratorii săi, în scopul determinării stereotipurilor de gen, au realizat un studiu pe un eșantion de tineri care trebuiau să ofere caracteristica tipică bărbatului și femeii. În rezultat au obținut următoarele seturi de calități:

Stereotipurile bărbatului tipic	Stereotipurile femeii tipice
Agresiv	Tactică
Întreprinzător	Fină
Dominant	Lipsită de expresii vulgare în vorbire
Independent	Empatică
Inhibat emoțional	Credincioasă
Cu abilități de afacere	Interesată de propriul aspect exterior
Ușor decisibil	Apreciază arta și literatura
Autorealizat	Liniștită
Liber în discuțiile cu alți bărbați despre sex	Simte nevoia de a fi protejată

Opinia tinerilor despre rolurile de gen s-ar putea să fie influențată de către mamă: „Cu cât erau mai tradiționale atitudinile mamei față de rolul de gen, cu atât era mai puternică tendința acesteia de a sublinia conformarea fiicei și cu atât apar a fi mai tradiționale atitudinile fiicei” (Ex și Janssens, 1998, p.182).

Practic, în toate societățile și culturile există anumite credințe și convingeri care definesc realitatea. Printre ele nu lipsesc și ideile despre cum ar trebui să fie și să se comporte bărbații și femeile – stereotipuri de gen: bărbații sunt mai deștepti decât femeile; femeile sunt mai slabe decât bărbații; bărbații sunt mai puțin empatici; femeile sunt mai familiale decât bărbații etc.

Valorile culturale ale unei societăți manifestă o influență enormă asupra formării stereotipurilor de gen. Problema deranjantă constă în faptul că în majoritatea culturilor bărbații sunt mai apreciați decât femeile, chiar și la evaluarea lor sunt utilizate criterii diferite. Femeile, de cele mai dese ori, sunt percepute în funcție de gradul de atractivitate; din acest considerent, ele fac tot posibilul pentru a-și modela exteriorul la idealul de frumusețe exprimat de către bărbați. Foarte frecvent, femeile care excelează în plan profesional și social nu sunt apreciate la justa valoare de către bărbați.

Stereotipurile de gen abundă în literatură și televiziune, fie că sunt emisiuni de divertisment, fie documentare, bărbații întrec ca număr femeile cu un raport de 7 la 3 (Durkin, 1995). Bărbații sunt reprezentați, de obicei, în roluri dominante, cu un statut mult mai înalt, în timp ce femeile sunt deseori prezentate în roluri de subordonare și în funcții tradițional feminine (de ex., în rol de gospodină, asistentă medicală sau secretară).

Numeroase studii, realizate cu părinți, profesori și elevi, denotă că comportamentul copiilor și adulților este perceput în mod diferit în dependență de variabila „gen”.

Antill (1987) a efectuat un studiu, incluzând părinți din Australia, în rezultatul căruia a constatat că aceștia considerau băieții mai agresivi, dominanți, nepoliticoși, puternici, gălăgioși, prietenoși, obraznici etc., iar fetele mai capricioase, emoționale, viclene, sensibile, blânde, plăcute și responsabile.

Interesant este faptul că stereotipurile de gen sunt excluse în cazul în care sunt chestionați copiii. Zamuner (1987) a realizat un studiu la care au participat copii din Italia și Danemarca. Ei au fost rugați să atribuie diverse adjective și verbe femeilor și bărbaților. Astfel, femeilor le-au fost atribuite adjective precum: răbdătoare, timidă, sensibilă, bărfitoare, ineficientă și neputincioasă; verbe: a consola, a cheltui, a plânge, a fi curioasă, a servi, a cicăli și a asculta. În timp ce bărbaților le-au fost atribuite următoarele adjective: leneș, deștept, insensibil, gălăgios, violent și puternic; respectiv verbe: a țipa, a proteja, a face glume, a construi, a repara, a strica și a pedepsi.

Recunoașterea diferențelor de gen trebuie însoțită de recunoașterea faptului că multe dintre acestea nu sunt de natură genetică, ci au origine socială. În cazul în care se situează la originea unor inegalități, limitări nejustificate și discriminări, ele trebuie eliminate.

Părinții, profesorii dispun de un rol foarte important în determinarea modului în care se vor raporta copiii la propria lor identitate de gen. Influența lor poate fi atât pozitivă, cât și negativă. Tendința „naturală” este,

spre regret, aceea de a dezvolta stereotipurile, de a transmite prejudecăți. Evident, prin aceasta copiii sunt afectați în mod negativ. Consecințele se manifestă la nivelul echilibrului psihologic, al relațiilor interpersonale, dar și în ceea ce privește viitorul profesional.

Bibliografie:

1. Grecu O. Stereotipul: de la cogniție la imagine literară // Acta Universitatis Danubius, Universitatea „Spiru Haret”, Constanța, 2007, nr.1.
2. Bourhis R., Leyens J. Stereotipuri, discriminare și relații intergrupale. - Iași, 1997.
3. Cernat V. Psihologia stereotipurilor. - Iași, 2005.
4. Lippa R. Gender, nature and nurture. Mahway, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2002.
5. Markova Iv. Dialogistica și reprezentările sociale. - București, 2004.
6. Miroiu M. Drumul către autonomie. Teorii politice feministe. - Iași: Polirom, 2004, p.16.
7. Neculau A. Manual de psihologie socială. Ediția a II-a. - București, 2006.
8. Yzerbyt V., Shadron G. Cunoașterea și judecata celuilalt. O introducere în cogniția socială. - Iași, 2002.
9. Бендас Т.В. Гендерная психология. - Питер, 2006.
10. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. - СПб., 2002.
11. www.cf.hum.uva.nl/images/info/leers.html
12. www.google.ro

Prezentat la 03.02.2012